

Silvia Hosseini

Uuden epätsekkyuden aika

Puheenvuoro SAK:n liittopäätäjien kokouksessa 5.10.2018

Elokuussa vierailin Budapestin Kansallisgalleriassa katsomassa Frida Kahlo -näyttelyä. Meksikolaistaiteilija tunnetaan etenkin omakuvistaan: surrealistisista, inhorealisticista maalauksista, jotka esittävät hänen liikenneonnettomuuden runtelemaa ruumiistaan, kipujaan ja ahdistustaan.

Hienon näyttelyn jälkeen astuin ulos auringonvaloon. Kansallisgallerian pihalla pörräsi monta oman elämänsä omakuvaa – selfiekeppi tukenaan etenevää turistia.

Frida Kahlo ilmaisi itseään kuvaamalla jotain itseään suurempaa. Hän kertoi kokemuksistaan tavalla, joka puhuttelee suurta yleisöä vielä kymmenien vuosien jälkeenkin. Kännykkäkameralla itsensä ikuistava turisti ei ilmaise mitään, edes itselleen.

Tiedän, että tällainen vertaus on epäreilu, mutta teen sen silti, koska ilmiö on niin kertakaikkisen merkillinen: Kuka näkee matkustamisen vaivan tuijottaakseen tuntitolkulla omia kasvojaan? Näkevätkö nuo turistit edes mitään muuta matkoillaan? Kiinnittävätkö he huomiota mihinkään itsensä ulkopuoliseen? Mitä he muistavat reissuistaan selfieitä katsoessaan? Rakennusten, aukoiden, maisemien, kukkien ja lintujen sijaan heidän albumissaan on oma naama, oma naama, oma naama, oma naama...

Selfiet ovat osoitus kulttuuriimme salakavalasti levinneestä narsistisuudesta. Se ilmenee muuallakin, esimerkiksi fitness-buumissa. Fitness-harrastaja pyörii yhtä lailla oman napansa ympärillä, aivan konkreettisestikin. Itseihailu vain puetaan terveyden ja hyvinvoinnin kaltaisiin myönteisiin käsitteisiin, sillä kuka vastustaisi terveyttä ja hyvinvointia?

Ei niitä pidäkään vähätellä: kun voi hyvin, on helpompi olla hyvä toisille, hyväksi yhteisölle ja yhteiskunnalle. Mutta fitness-harrastuksessa on useimmiten kysymys lähinnä oman ruumiin peilaamista ja esittelemisestä muille.

Yhtä lailla narsismia on tapamme kuvitella, että arkemme olisi muiden silmissä mielenkiintoista. Kuvitelkaa, että 90-luvulla joku olisi sanonut, että lähitulevaisuudessa ihmiset tulevat valokuvaamaan lounasannoksensa, julkaisemaan valokuvat koko maailman katsottavaksi – ja vieläpä odottamaan, että maailma tykkää niistä.

Ei enää ”Mitä tänään syötäisiin”, vaan ”katsokaa, mitä MINÄ tänään syön”.

***

Syitä kulttuurimme uuteen itsekeskeisyyteen on monia.

Erityisesti sosiaalinen media ruokkii taipumustamme julistautua oman elämämme sankareiksi. Internetin algoritmit rakentavat verkkoympäristön oman egomme ympärille ilman, että edes huomaamme sitä. Facebookin ja Instagramin kaltaiset alustat on kuin suunniteltu oman erinomaisuuden korostamiseen.

Poistuin itse somesta, koska en pitänyt siitä, millaiseksi muutuin muiden valvovien silmien alla. Huomasin olettavani, että muita ihmisiä kiinnostaa minun tekemiseni muutenkin kuin luontaisen uteliaisuuden vuoksi. Aloin kuvitella, että minun paistamani pannukakku on niin erityinen, että muiden kuuluu ehdottomasti tietää sen olemassaolosta.

Ennen luultiin, että maailma on litteä kuin pannukakku; nykyään maailma *on* pannukakku, #itsetehty, #munkeittiössä.

Somen lisäksi varsinkin kaupallinen kulttuuri ohjaa meitä itsemme tykö. ”*Sinä olet tärkeä.*” ”*Keskity itseesi.*” ”*Sinä ansaitset jotain kivaa.*” Näin kannustavat mainostajat. Hyvinvointitapahtuman nimi on *I Love Me*, ja asunnotkin suunnitellaan nykyään niin pieniksi, ettei niissä mahtuisikaan rakastamaan ketään muuta kuin itseään.

Narsismi ei kuitenkaan enää tunnu narsismilta, sillä siitä on tullut *luonnollista*. Itsensä ihailu, oman egon peilaaminen ja minän manifestoiminen ovat muuttuneet niin normaaleiksi, ettemme enää näe niissä mitään kyseenalaista.

On oireellista, että kun googlaa sanat ”nykykulttuurin narsismi”, saa tulokseksi lähes pelkästään sivuja, jotka käsittelevät narsistista persoonallisuushäiriötä, muttei yhtäkään analyysia tästä ajasta, joka on kauttaaltaan narsismin läpäisemä.

Toisaalta ymmärrän kyllä, miksi käperryimme pannukakujemme ääreen. Maailma on entistä monimutkaisempi, sanotaan. Ehkä se on niin monimutkainen, että haluamme sulkea sen ympäriltämme kokonaan pois.

***

Tosiasiassa maailma on yksinkertaisempi kuin luulemmekaan. Ajatellaan vaikka maahanmuuttajia. Jotkut ihmiset näkevät heidät ”turvapaikkashoppailijoina” tai ”elintasopakolaisina”, jotka ahnehtivat sitä, mikä kuuluu meille, ja vielä kaiken lisäksi uhkaavat eurooppalaisia arvojamme ja pilaavat kulttuurimme.

Mutta miksi he oikeastaan tulevat tänne? Kerron yhden esimerkin: Toimittaja Kukka Ranta haastatteli Italiassa länsiafrikkalaisia paperittomia ihmisiä. Kävi ilmi, että heistä moni oli ammatiltaan kalastaja. Perinteistä elinkeinoa

ei kuitenkaan pysty kotiseudulla enää toteuttamaan, sillä kaikki merenelävät päätyvät valtavien kalastuslaivojen vatsoihin, ja niistä sitten eurooppalaisten vatsoihin.

Kalakadon syynä on nimittäin Euroopan Unionin alusten liikakalastus. Länsiafrikkalainen etsii siis elantoaan Euroopasta, koska Eurooppa on vienyt hänen elantonsa. Siinä ei ole mitään monimutkaista.

Monimutkaista ei myöskään ole tämä: Kaikki tietävät, että lihansyönnin vähentämisellä olisi merkittävät vaikutukset ympäristöön ja ilmastoon, eläinten hyvinvoinnista puhumattakaan. Silti lihaa syödään enemmän kuin koskaan, ja monet, puolustusministerimme etunenässä, näkevät kasvisruokavaihtoehdon *ideologisena valintana*, ikään kuin lihansyönti ei sitä olisi.

Eikö elävän, tuntevan olennon pakottaminen tuotantolaitoksen ahtauteen, kovakouraiseen käsittelyyn ja kivuliaaseen teurastukseen ole muka nimenomaan ideologinen valinta? *Kukaan* ei sallisi tällaista kohtelua omalle lemmikkieläimelleen. Mutta siinä missä jotkut näkevät pakolaiset jotenkin vähemmän ihmisinä, näkee moni sian ja broilerin jotenkin vähemmän eläiminä.

Ja *mikä tabansa* alkaa tuntua neutraalilta, kun sitä tekee tarpeeksi kauan, jopa broilerin syöminen.

Muukalaisvihan ja kasvissyönnin vastustamisen taustalla on sama ilmiö, kulttuurimme ja politiikkamme läpäisevä itsekeskeisyys. Tiedämme, että näkemyksemme ja valintamme aiheuttavat kärsimystä muille – ihmisille, eläimille, ympäristölle – mutta pidämme omia oikeuksiamme niin tärkeinä, niin *luonnollisina*, että emme välttämättä edes tunnista niihin liittyvää ideologisuutta, saati itsekkyyttä.

Kyse ei ole individualismista, yksilön itsemääräämisoikeudesta, vaan nimenomaan narsismista, *itsekorostusoikeudesta*.

Elämme aikaa, jossa ihmiset eivät usko edes totuuteen, jos se ei ole heidän oman maailmankatsomuksensa mukainen.

***

Ei ole kuitenkaan helppoa olla epäitsekäs kulttuurissa, joka kannustaa kuluttamiseen, omaisuuden haalimiseen, oman edun ja menestyksen tavoitteluun.

Ei ole helppoa olla epäitsekäs maailmassa, joka on niin epäoikeudenmukainen, niin kohtuuton, että yksittäinen, myötätuntoinen ele tuntuu yksinkertaisesti turhalta – tai suorastaan hämmästyttävältä.

Muutama viikko sitten Helsingin Sanomat uutisoi miehestä, joka oli auttanut tuntematonta naista maksamaan ostoksensa Ikeassa, kun tämän pankkikortti ei toiminut. Nainen toki siirsi rahat heti miehelle verkkopankissa.

Kertoo jotain ajastamme, että *ystävällisyys* ylittää uutiskynnyksen.

Ikään kuin me aikuiset ihmiset tarvitsisimme mallitarinoita, alleviivattuja moraalisia opetuksia tietääksemme, että ovela voi pitää auki seuraavalle, että paikkansa voi luovuttaa toiselle metrossa – tai että syrjäytyneen elämä on kurjaa.

Tunteisiin vetoavat tarinat, oli niiden lopputulos iloinen tai traaginen, siirtävät huomiomme pois olennaisesta, ongelmien todellisista syistä. Alamme vaatia yhteiskunnallista muutosta vain, jos jonkun ihmisen tarina koskettaa meitä, emme sen perusteella, mitä *tutkittu tieto* kertoo hyvinvoinnista ja tasa-arvon tilasta. Emme siksi, että yhteiskunnallisissa rakenteissa ja prosesseissa on ongelmia, jotka pitäisi korjata.

Ei ole kuitenkaan helppoa toimia oikean tiedon varassa yhteiskunnassa, jossa media, sosiaalinen media ja populistinen politiikka suosivat röyhkeyttä ja moraalista hurskastelua, ruokkivat kärjistyksiä, vastakkainasetteluja ja lynkkausmielialaa ja jossa omien kasvojen suojelemisesta on tullut tärkeämpää kuin omantunnon kuuntelemisesta.

Pahinta tällaisessa ilmapiirissä ei ole se, että alamme uskoa virheellisiin käsityksiin tai joudumme valitsemaan puolellemme jotakuta toista vastaan. Pahinta on se, ettemme tällaisessa ilmapiirissä usko enää mihinkään. Väsymme ja kyynistymme. Rehellisyyden, suoraselkäisyyden, reiluuden ja viisauden kaltaiset hyveet alkavat kuulostaa muinaisjäänteiltä, vaikka niitä pitää vaalia joka päivä, jotta ne voivat kukoistaa.

***

Tapasin elokuussa amerikkalaiskirjailijan, joka elää kirjojensa ennakkopalkkioiden varassa. Teosten ilmestymisen välissä hänellä ei ole tuloja, joten hän on oikeutettu julkisiin terveyspalveluihin. Yhdysvalloissa niiden käyttämiseen liittyy kuitenkin stigma. Kesti kauan, ennen kuin kirjailija sai mentyä julkiseen terveyskeskukseen, koska hän koki, että siinä on jotain häpeällistä.

Suomessa julkisten palveluiden käyttäminen ei vielä toistaiseksi ole noloa, mutta ainakin *pube* toisista huolehtimisesta ja heikompiensaisten aseman parantamisesta tuntuu muuttuneen kiusalliseksi.

Samaan aikaan verkkolehtien köyhyyttä käsittelevät artikkelit keräävät kommentteja, joissa köyhiä kehoitetaan syömään lanttua ja parsimaan sukkia. Holhoavista neuvoista huokuu inho ja vastenmielisyys, ikään kuin köyhyyttä kommentoimalla voisi saada vähäosaisuuden *tarttumaan* itseensä.

Köyhyys nähdään Suomessa yhä useammin – aivan kuin Yhdysvalloissa – ihmisen omana syynä. Jos joku on pohjalla, hänen on noustava sieltä ylös itse, sillä on hänen oma vikansa, että hän on sinne vajonnut.

Unohtuu, että taloutensa kanssa kamppailevat myös ihmiset, jotka ovat työkykyisiä ja töissä: lastentarhanopettajat, hoitohenkilökunta, poliisit, siivoajat... Ihmiset, joita ilman yhteiskunta ei toimisi päivääkään, mutta joilla on pienten tulojensa ja ainakin Helsingin surkean asuntopolitiikan vuoksi hädin tuskin varaa asua tässä kaupungissa.

Ja ollaksemme tasapuolisia, ongelma ei koske pelkästään palkansaajia, vaan myös yrittäjiä. Jotain on pielessä lainsäädännössä, jos pienyrittäjä ei uskalla palkata nuorta naista, koska tietää, että tämän äitiysvapaalle jäämisen kustannukset kaataisivat koko firman.

Niillä puolestaan, jotka ovat menestyneet elämässään, on tapana ajatella, että he ovat ansainneet etuoikeutensa kovalla työllään ja ahkeruudellaan, ja niin varmasti osittain onkin. Mutta heillä on taatusti ollut jokin, ellei peräti kaikki, seuraavista: kannustavat läheiset, turvaverkko alla, synnynnäistä lahjakkuutta ja oppimistaitoja, hyvä itsetunto, vahva mieli, terve ruumis – ja helvetisti onnea matkassa.

On ihmisiä, joilla ei ole näistä mitään. Tarkoittaako se, että heidän tulee jäädä osattomiksi myös hyvinvoinnista? Tarkoittaako se, että heidän panoksensa yhteisölle ja yhteiskunnalle ovat turhia? Tarkoittaako se, että heidän kansalaisuutensa on vähempiarvoista kuin valkoisissa kauluspaidoissaan kiitävien uraohjusten?

Täytyykö yhdenvertainen asema ja ihmisarvoinen elämä siis jotenkin *lunastaa*?

***

Riikka Pulkkinen kirjoittaa uusimmassa romaanissaan yhteiskunnan kelkasta pudonneista ihmisistä, jotka pyöriivät Sörnäisten Vaasanpuistikossa:

Pohdin, miten voisin pelastaa jokaisen ihmisrievun jonka aukiolla kohtaamme. Miten voisin hoivata ja äidit heidät ehjiksi, että he kääntyisivät maailmaa kohti? En mitenkään, paitsi ottamalla heidät huomioon. Onko heidän elämässään ollut jokin tietty ratkaiseva hetki, päivä, viikko, kuukausi, jona he olisivat tarvinneet vain yhden onnenkantamoisen, yhden ystävällisen katseen, yhden rohkaisevan sanan, yhden päättäväisen kehotuksen nousta aamulla ylös kaikesta huolimatta, ilmaantua paikalle kouluun tai työharjoitteluun, avata laskut? Se voisi tapahtua kenelle tahansa meistä. Kuka tahansa voisi uupua, peittyä kerros kerrokselta postiluukusta tipahtelevien kirjekuorten säälimättömään lumisateeseen. Ne meistä, jotka jaksamme yhteiskunnan osasina, kannamme ehtymätöntä vastuuta niistä jotka eivät jaks. Kun he avaavat meille oven kauppaan ja katsovat meitä silmiin, me sanomme kiitos ja tiedämme, että koska tahansa osamme voivat vaihtua.

Olen miettinyt tätä katkelmaa paljon. On selvää, että ystävällinen katse ja rohkaiseva sana eivät riitä, jos poliittiset rakenteet ja itsekkyyttä ihannoiva kulttuuri tönivät ihmisiä kohti pohjaa. Pulkkinen kirjoittaa silti hienosti

empatiasta ja etuoikeutetun ihmisen vastuusta. Hänen romaaninsa kertojalla on kyky eläytyä toisen ihmisen asemaan, tiedostaa oma haavoittuvuutensa – ajatella, että tuo voisi tai olisi voinut tapahtua *minulle*.

Minua kuitenkin vaivaa ajatus siitä, että romaanissa, kuten elämässäkin, määrittelemme muiden ihmisten tuen tarpeen oman kokemuksemme kautta. Mitä jos yrittäisimmekin ajatella, että puutteen alainen ihminen ansaitsee tukemme riippumatta omasta historiastamme tai tulevaisuudestamme? Koska se, mitä on tapahtunut, on tapahtunut *hänelle*.

Ei ole tosiaankaan helppoa olla epäitsekäs, kun myötätunto ja empatiakin ovat niin tiukasti sidoksissa minuun, *minun* tunteisiini.

Amerikkalaiskirjailija David Foster Wallace totesikin ironisesti: ”– koko henkilökohtainen elämäkokemukseni tukee lujaa uskoani siihen, että minä olen maailmankaikkeuden ehdoton keskipiste ja kaikista olemassa olevista ihmisistä todellisin, elävin ja tärkein.”

Onko edes mahdollista päästä eroon tällaisesta itsekkyydestä, joka on vielä paljon perustavanlaatuisempaa, paljon *luonnollisempaa*, kuin alussa mainitsemani selfiekeppi- ja pannukakkunarsismi?

Voisiko maailmankaikkeuden keskipisteenä olla joku muu kuin minä?

***

Muutama viikko sitten isäni ja poikaystäväni keskustelivat. Isäni innostui kuullessaan, että poikaystäväni asuu Tampereella. ”Tampere on hieno kaupunki!” hän huudahti: ”Siellä on paljon teattereita!”

Joku ulkopuolinen saattaisi luulla, että isäni on suuri teatterin ystävä ja ahkera teatterinkävijä, mutta tosiasiaa hän ei ole nähnyt teatteriesitystä varmaan kahteenkymmeneen vuoteen.

Isäni kommentista voi päätellä ainakin sen, että hän on taitava virittelemään *small talkia* aiheesta kuin aiheesta. Mutta olennaisempaa hänen huomiossaan on se, että hänen määritelmänsä kaupungin hienoudesta ei suodattanut lainkaan hänen omien mieltymystensä läpi, vaan läpi jonkin yhteisen, voisi jopa sanoa *demokraattisen* käsityksen, jossa vireä teatterielämä nähdään kaupunkikulttuuriin olennaisesti kuuluvana asiana.

Yhteisöllisyydestä puhutaan yleensä jakamisen, yhdessä tekemisen, läheisyyden ja samankaltaisuuden kautta, mutta minun nähdäkseni yhteisöllisyys, laajasti katsottuna, on sitä, että sallimme yhteisöömme myös sellaisia näkemyksiä ja tarpeita, jotka *eivät* kosketa meitä.

Vaikka ei itse kävisi koskaan teatterissa, uimahallissa, puistossa, moskeijassa, terveyskeskuksessa, kirkossa tai kirjastossa, katsoo välttämättömäksi niiden olemassaolon ja ylläpitämisen yhteisistä varoista, koska ne ovat tarpeellisia *muille*.

Tällainen näkemys yhteisöllisyydestä edistää myös yhdenvertaisuutta, sillä siinä ei ole kysymys *minun tunteistani*, vaan sen ymmärtämisestä, että maailmankaikkeuden keskipisteitä on niin monta kuin on tuntevia olentoja.

Meillä kaikilla on halu muuttaa maailma omien mieltymystemme mukaiseksi. Joskus on kuitenkin pantava omat mieltymyksensä sivuun, koska toisten tarpeet ovat polttavampia, koska niiden täyttäminen on yhteiskunnan ja ympäristön hyvinvoinnin kannalta tärkeämpää kuin omieni.

Tiedän toteavani itsestään selvyksiä, mutta kuten kirjailija Wallace sanoi, ”aikuisuuden arkisissa juoksuhaudoissa latteat itsestään selvydet saattavat hyvinkin olla elämän ja kuoleman kysymyksiä”.

Kyse ei ole oikeastaan, tai ainakaan pelkästään siitä, että olisimme suvaitsevaisempia, anteliaampia tai armollisempia, vaan siitä, että siirtäisimme edestämme sen, mikä estää meitä näkemästä maailmaa *toisen* silmin – oli se sitten selfiekeppi, kuntosalin peili, periaate tai maailmankatsomus, joka kuuluu menneeseen aikaan.

Ja olivat nuo *toiset* tuttuja, tuntemattomia, ihmisiä tai eläimiä.

***

Ehdotan siis siirtymistä uuteen aikaan, jossa emme anna itsekkyytemme sanella valintojamme ja päätöksiämme. Se on taatusti vaikeaa, mutta nähdäkseni välttämätöntä, jotta yhteisömme ja yhteiskuntamme eivät repeäisi entisestään, jotta emme aiheuttaisi yhtään enempää kärsimystä – ja jotta planeettamme säilyisi meille elinkelpoisena.

Frida Kahlo totesi päiväkirjassaan: ”Loppujen lopuksi pystymme sietämään paljon enemmän kuin kuvittelemme.” Siitä viime kädessä on kysymys – sietämisestä.

Onnettomuuden, fyysisen tuskan ja masennuksen rampauttama taiteilija sieti elämänpituisen helvetin. Miksi minä – terveenä, onnekkana ja onnellisena – en sietäisi sitä, ettei kaikessa ole kysymys minusta?

Loppujen lopuksi yhdenvertaisuudessakin sitä paitsi *on* kysymys juuri minusta.

Runoilija Walt Whitman totesi: ”– – niin kuin olisi minulta pois jos muut saavat samat mahdollisuudet ja oikeudet kuin minäkin – niin kuin omat oikeuteni eivät riippuisi olennaisesti muiden oikeudesta samaan.”

Arvoisa yleisö, tervetuloa *uuden epäitsekkyuden aikaan*.